

StOKpaardje

Donateursblad van Stichting 't Oude Kinderboek
jaargang 5, nummer 4, 2009
verschijnt 4x per jaar

Colofon

Stichting 't Oude
Kinderboek
Laarstraat 31
7201 CB Zutphen
0575-545117
oudekinderboek@hetnet.nl
di t/m vrij 13.00-17.00
www.stichtingtoudekinderboek.nl
issn 1873-9474

Redactie

Bram van IJperen
Eef Nulden
Lot van den Akker
Reint Jan Terbijhe
Paula Bömer

Comité van Aanbeveling

Bennie Jolink
Nannie Kuiper
Marieke Schriks
Jan Terlouw
Wim Hazeu

Wordt u donateur?

Dan krijgt u:

- *ontvangstbevestiging
- *donateursblad
- *gratis kopersservice
- *eindejaarsattentie

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren
en ter inzage geven van in
principe niet recent
verschenen kinder- en
jeugdliteratuur, in het
bijzonder uit het
Nederlandse taalgebied.

VAN HET BESTUUR

Overleden

Bestuur en medewerkers zijn geschokt door het plotselinge overlijden van een van onze medewerkers, Johan Hoevers. Johan hield zich achter de schermen bezig met het zoeken naar PPN-OCLC nummers. Dat zijn de unieke nummers voor het catalogiseren van boeken. Hij deed dit ten behoeve van de opname van het StOK bestand in het bicat systeem, dat de openbare bibliotheken gebruiken. Nog maar kort geleden, op 22 september, mailde hij enthousiast dat "hij de uitdaging wilde aangaan een boekje te bespreken". We zullen Johans inzet missen.

Cheque

Wist u dat één procent van de winst van Rabobank besteed wordt aan culturele doeleinden in binnen- en buitenland? Op 14 oktober j.l. waren vijftientig van de honderdtwintig organisaties die zich hadden aangemeld, uitgenodigd voor een feestelijke avond van de regionale Rabobank. StOK mocht daar een cheque t.w.v. € 700 in ontvangst nemen om een beamer aan te schaffen. De lezingen binnen en buiten StOK kunnen vanaf nu worden ondersteund met high-tech afbeeldingen en teksten van en uit onze boeken.

Leeshoek

Het zal u bij een bezoek aan ons kinderboekenleenmuseum direct opvallen. De inrichting is veranderd. Onder een nostalgische lamp kunt u aan een nostalgische tafel onze nostalgische boeken inzien.

Indië

Het jaarlijkse thema-nummer van Stokpaardje is geheel gewijd aan Indië. Dankzij de bijdragen van diverse medewerkers is het extra dik. Veel leesplezier!

Wens

Bestuur en medewerkers wensen u en de uwen fijne kerstdagen en een gezond 2010.

Reint Jan Terbijhe, voorzitter StOK

Indische Jeugdliteratuur: 1900-1950

Van schoolboekjes tot ontspanningslectuur

Pas in het begin van de negentiende eeuw verschenen in het voormalig Nederlands-Indië de eerste boeken voor de jeugd. Eigenlijk waren dat toen alleen nog maar schoolboekjes. Ruim een halve eeuw later begint de boekenproductie voor jongeren pas op gang te komen. De oorzaak hiervan moet vooral gezocht worden in het feit dat er nog maar weinig Nederlandse kinderen in Indië waren en men het onderwijs aan de Indische bevolking nog niet zo belangrijk vond. In 1869 werd het Suezkanaal geopend en daarmee was de bereikbaarheid van Indië verbeterd, met als gevolg dat zich daar meer gezinnen vestigden. Daardoor werd het onderwijs en dus ook het lezen belangrijker. Dit onderwijs was dikwijls huisonderwijs en dat was, evenals in Nederland, beperkt tot de betere kringen. In het algemeen was het dan een gouvernante die de kinderen onderwees. Later kwamen ook de minderbedeelden in aanmerking voor onderwijs. De welgestelde Nederlanders zonden hun kroost naar Nederland of naar de in Indië bestaande particuliere instituten. Voor het voortgezet onderwijs werden de kinderen echter naar Nederland gezonden. Zowel emotioneel als financieel was dat voor veel ouders een zware opgave. Het is een thema dat later in veel jeugdboeken terug is te vinden.

Lezen bevorderen

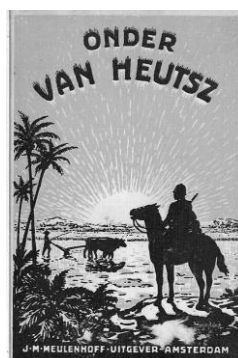
In het begin van de twintigste eeuw was het aanbod van ontspanningslectuur voor kinderen nog maar heel beperkt. Meestal waren het onderwijzers, onderwijzeressen en gouvernantes die boeken voor kinderen schreven. Vanaf het begin van de twintigste eeuw zijn er

in Nederlands-Indië pogingen gedaan om het lezen buiten schooltijd aan te moedigen. De onderwijzers Th.J.A. Hilgers en P.J. van Ravesteijn zetten in samenwerking met de Deventer Uitgeverij Kluwer *De Bibliotheek voor de Indische jeugd* op. In deze serie verschenen in eenvoudig Nederlands geschreven verhalen van Indische herkomst. De reeks werd echter stopgezet omdat noch de onderwijzers noch de ouders dit initiatief voldoende steunden. Voorts riep men een commissie in het leven die kinderboeken moest beoordelen. Dat werd de Commissie ter Beoordeling van Kinderlectuur. Deze stelde in 1913 een *Katalogus van Leesboeken* samen, die slechts twee kwalificaties telde: A Aanbevolen en B Afgekeurd. In 1935/1936 verscheen de brochure *De Raadgever voor koloniale jeugdlectuur*, waarin de A-boeken met een korte inhoudsbeschrijving vermeld stonden.

Thema's

De meest voorkomende categorie is die van de historische heldenverhalen. Daarin worden ontdekkingsreizigers, zeehelden en grondleggers van de VOC geprezen om hun inzicht en moed. Het gaat dan om personen als Jan Pieterszoon Coen, Willem IJsbrandszoon Bontekoe en Cornelis de Houtman.

Ook militairen, zoals de nu omstreden Van Heutsz, en Karel van der Heijden behoren hiertoe. Titels als *Onder van Heutsz*, *Waar kris en klewang dreigden* en *Onze*

helden van Lombok zijn veelzeggend. Verder zijn er boeken over jongens die als koloniaal naar Indië vertrokken uit armoede, zucht naar avontuur of omdat ze nergens anders voor deugden. Voorbeelden hiervan zijn *Philips loopbaan* van Louise van E. (ps.) en *Jaap vloog uit* van Jacoba Hazevoet.

En dan zijn er nog de boeken die als onderwerp hebben: kinderen die voor hun opvoeding en schoolopleiding naar Holland

worden gestuurd, bijv. J.B.Schuil's *De Katjangs* (1912) en *Hoe de Katjangs op de kostschool van Buikie kwamen*. Die boeken gaan over twee jongens, Tom en Thijs Reedijk, de katjangs, die voor een degelijke Hollandse opvoeding bij hun tantes in Holland terechtkomen. In *De Canneheveltjes* (1912) van Marie Ovink gaat er zelfs een heel Nederlands gezin voor de scholing van de kinderen naar Holland. In de laatste boeken speelt Indië slechts een achtergrondrol als contrast met het stijve en degelijke Holland.

Titels en schrijvers

Na de Eerste Wereldoorlog gaan steeds meer Nederlanders hun geluk in de Oost beproeven. In het interbellum verschijnen er meer jeugdboeken. Merendeels geschreven door vrouwen en ze ademen de sfeer van Nederland gedurende deze periode. Ze zijn weliswaar gesitueerd in Indië maar inhoudelijk zijn ze nagenoeg gelijk aan de boeken die in Nederland spelen: vrolijk en oppervlakkig. Natuurlijk zijn er uitzonderingen. Zonder anderen

tekort te willen doen noem ik enkele belangrijke auteurs uit die tijd. Annie Romein-Verschoor bijvoorbeeld met *In den Oedjoeng*. Dit boek gaat over Lien, die na de zelfmoord van haar aan morfine verslaafde vader alleen achterblijft. Vermeldenswaard zijn ook de boeken van Simon Franke (1870-1957). Hij beschrijft vanuit een diep inlevingsvermogen op treffende wijze de denk- en leefwereld van zowel het Javaanse als het Indo-Europese kind. Enkele van zijn boeken: *Kantjil het dwergheertje* (1936) en *Sinjo en Juul* (1939). *De Wajangpop* (1940) wordt bekroond met de Garoeda-prijs voor de oudere jeugd. Ook Clemence Bauer (1887-1971) mag in deze opsomming niet ontbreken. Haar eerste jeugdverhaal *Vriendinnetjes* (1913), een echt meisjesboek, ademt nog die typisch koloniale sfeer. Het gaat over het Indo-europese meisje Rosina, dat door haar afkomst en gebrekkige Nederlands het doelwit wordt van spotternij en discriminatie. Het treurige lot van Indische bedienden die meegaan naar Nederland beschrijft ze meermaals in haar boeken. Tenslotte moet zeker Diet Kramer (1907-1965) nog genoemd worden. Net als de meeste andere

auteurs verblijft ook zij enige tijd in Nederlands-Indië. In de jaren voor de Japanse inval schrijft ze twee Indische kinderboeken: *Vijf rovers en een rovershol* en

Het geheim van de gesloten kamer. Mooie boeken vol spanning en avontuur. In *Thuisvaart* (1948) schetst zij op indringende wijze de omstandigheden van de Indische jeugd tijdens de Japanse bezetting, de internerings-

kampen, de periode tussen de Japanse capitulatie en de onafhankelijkheid van Indonesië in 1949, alsmede de periode na de repatriëring.

Uitgevers

Drie uitgevers van kinderboeken hebben in de vooroorlogse periode een belangrijke bijdrage geleverd aan de productie van Indische kinder- en jeugdboeken. Qua aantal staat de protestants-christelijke uitgever Callenbach onbetwist aan de top. Deze uitgever werkt samen met de Nederlandsche Zondagschool Vereeniging en gezamenlijk verzorgen zij het jaarlijkse geschenk materiaal voor de leerlingen. De verhalen hebben een heel eigen, christelijk karakter en de zending is daarin een geliefd onderwerp. Ook het kinderboekenfonds van uitgeverij Van Goor laat zich niet onbetuigd. Er worden verschillende reeksen jongens- en meisjesboeken uitgegeven zoals de al eerder genoemde Canneheuveltjesserie. De boeken zijn vaak smaakvol geïllustreerd, door Rie Cramer en Sijtje Aafjes o.a. Tenslotte mag ook uitgeverij Kluitman niet onvermeld blijven. Bij deze uitgever verschijnen vooral veel romans voor

oudere meisjes, de zogenaamde bakvisverhalen, dikwijls met tekeningen van Hans Borrebach. Voor het uitgeven van jeugd- en kinderboeken van eigen bodem is er in Nederlands-Indië nauwelijks een markt geweest. Het merendeel van de boeken komt uit in Nederland en wordt in groten getale naar Indië geëxporteerd, waar de uitgevers vaak filialen hebben. Vanuit Batavia worden de boeken vervoerd naar de buitengewesten. Daar voeren de boekhandels slechts een beperkt assortiment. De nieuwste boeken komen nog steeds op bestelling uit Nederland. Als in Europa de Tweede Wereldoorlog uitbreekt is het contact met het moederland verbroken en is Indië op zichzelf aangewezen. Er worden nog slechts enkele boeken gepubliceerd. Ook na de oorlog is er nauwelijks ruimte voor de publicatie van jeugdboeken. Na 1949, de soevereiniteitsoverdracht is dan een feit, is er nog een kleine opleving in 1951. Daarna is het over en uit.

Eef Nulden

Bronnen:

Dorotheë Buur, Indische Jeugdliteratuur

Lexicon Jeugdliteratuur 1988

Indische letteren, themanummer maart/juni 1992

Recente schenkingen "Indië" boeken

- Jacoba Hazevoet, *Het engeltje van kampong Rhanka*. Uitgeverij G.F. Callenbach, Nijkerk [1924]
- Diet Kramer, *Vijf rovers en een rovershol*. Uitgeverij W. van Hoeve, 's-Gravenhage 1949, derde druk
- A.C. ter Gouw, *Indische jongens*. Uitgeverij G.F. Callenbach, Nijkerk. [1936]
- H.P. Geerke, *Onder van Heutsz : het leven van drie Hollandsche jongens in Indië*. Uitgeverij J.M. Meulenhoff, Amsterdam, 1928
- Verzameld en ingeleid door C.P. Gunning, *Indië en jong-Nederland: bijdragen uit veler pen, beoogende ons opgroeiend geslacht Indië beter te doen kennen en begrijpen*. Uitgeverij Kosmos, Amsterdam [1926]

Geschenkbepreking door Bram van IJperen

Het "engeltje" van kampong Rhanka is het driejarig zoontje van de dokter van Pankali, een kleine gemeente op Java. Op koninginnedag (31 aug.) loopt Sandy, zo heet de dreumes, weg van huis als gevolg van onachtzaam gedrag van zijn probleemzus Marietje. Het vijftienjarige meisje is jaloers -sinds ze een broertje heeft- en koppig. Met steun van "boven" en door een strenge opvoeding zijn deze eigenschappen te overwinnen volgens papa. Het stoute broertje, oranje sjerp om, neemt dus de beentjes en komt uiteindelijk als vondeling terecht bij Saleika. De verdwijning van Sandy zorgt voor enige spanning in het verhaal. Deze Saleika woont in eenzame afzondering en in een huis waar het spookt, vlakbij kampong Rhanka. Hij is Ambonnees, christen, gierig en grootgrondbezitter. Dat laatste is hij geworden over de rug van de mohammedaanse Javanen. Meer dan voldoende voor hen om Saleika als ongewenste gast te beschouwen. Volgens de inlanders heeft Toewan-Allah het zoontje van de christendokter als engeltje naar Saleika gezonden om deze tot inkeer te brengen. Dat gebeurt dan ook. Saleika geeft de Javanen hun land terug en de dokter, die zich ook als zendeling manifesteert, ziet zijn liefste wens in vervulling gaan: dankzij een gulle gift van de afvallige zondaar kan hij zijn ziekenhuis(je) laten bouwen.

Een exemplarisch boekje, dit "rode ruggetje", zoals de eerste zondagsschoolboekjes van uitgeverij Callenbach werden genoemd, exemplarisch voor de subgenres gezins- en zendingsverhalen binnen de Indische jeugdliteratuur.

Van Jac.(oba) Hazevoet zijn vreemd genoeg geen biografische gegevens voorhanden. Zelfs de Koninklijke Bibliotheek had niets te melden. Van illustrator en schilder Hen(dri)k Poeder (1897-1958) weten we dat hij zijn tekeningen signeerde met rechtsonder een P, zoals Isings dat deed met een I. Hij illustreerde veel kinderboeken (o.a. Keteltje en Razende Roeltje). Hij geniet enige bekendheid om zijn Veluwe-landschappen en rivier-gezichten van de IJssel. Realistische tekeningen zijn te vinden in *Kampléed en hemelzegen* van C.N. Impeta (over Kamp Amersfoort).

Wijziging openingstijden StOK rond de feestdagen

Stichting 't Oude Kinderboek is gesloten van 25 december t/m 4 januari.
Vanaf 5 januari bent u weer van harte welkom.

Ot en Sien vergeleken

Boekvergelijking door Lot van den Akker

In 1904 verschenen voor het eerst de boekjes van Ot en Sien bij uitgeverij Wolters, geschreven door Jan Ligthart en Hendericus Scheepstra en geïllustreerd door Cornelis Jetses. Deze serie leesboekjes voor de eerste klas (groep drie) heette nog geen "Ot en Sien", maar "Buurkinderen".

In 1911 kregen Ligthart, Scheepstra en Jetses de opdracht van uitgeverij Wolters de boekjes te bewerken voor de scholen in Nederlandsch-Oost-Indië, met medewerking van A.F.Ph. Mann, een onderwijzer uit Indië. Deze bewerkingen waren in Nederland niet te verkrijgen, tot er in 1978 een facsimile-uitgave verscheen gebaseerd op de oorspronkelijke Nederlandse uitgaven.

De mini-evenementen in de leventjes van Ot en Sien zijn zich tegen een Indisch decor gaan afspelen. In een warme zonnige tuin, met palmen en enorme bloeiende struiken en blauwe bergen op de achtergrond. Met soms andere dieren: een slang in plaats van een slak. Met koloniaal personeel als baboe, djongos en kebon, van wie de eerste vaak bijna de rol van de moeder overnam. Ot en Sien dragen tropenbestendige hansopjes als zij, altijd op blote voetjes, in de tuin spelen. Ook komen er soms Maleise woorden voor in de verhaaltjes. De Indische versie kan de bewerkers niet veel hoofdbrekens hebben gekost. De tekst is voor een groot deel vrijwel hetzelfde gebleven; alleen waar de Indische achtergrond geweld werd aangedaan, grepen zij in. Tafereeltjes met sneeuw, ijs en koude konden natuurlijk niet. Regen, in de modder spelen en knus in de regenton zitten schuilen daarentegen

wel, want in de natte moesson kon het in ons Indië behoorlijk plenzen. Verder is de kersenverkoopster een Chinese marskramer geworden en het draaiorgel in de straat een draaiorgel in de soos.

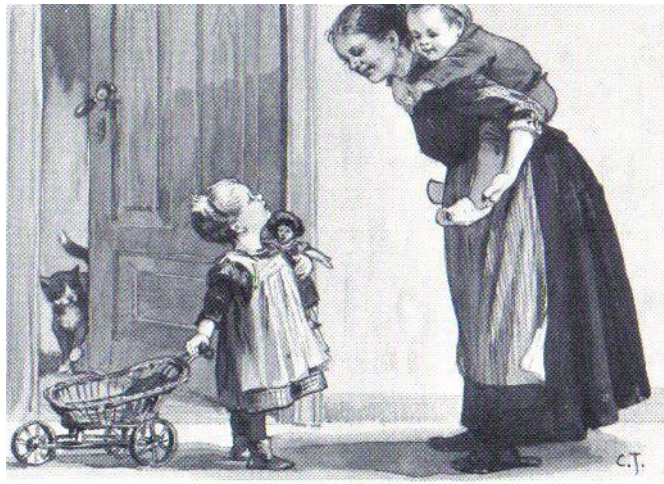
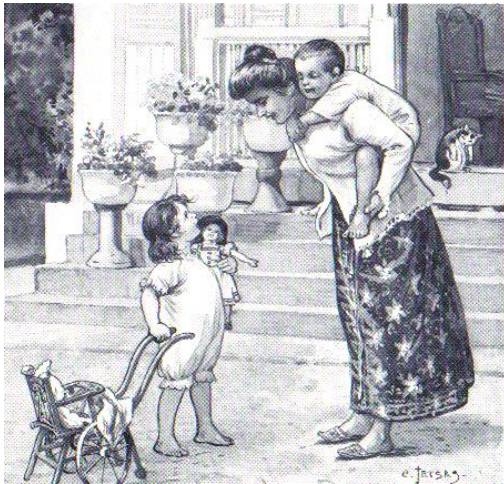
Het opvallendste vind ik echter dat de levensstandaard in de Indische boekjes mee veranderd is. Waar Trui in de Hollandse versie van moe geen springtouw mag kopen: dat kost wel vier stuivers, mag ze in Indië direct naar de toko om voor een kwartje een springtouw met klossen te kopen. Ook grappig is het dat de kinderen in Indië hun ouders aanspreken met Ma of Maatje en Papa, terwijl ze in Nederland Moe en Vader zeggen. Ook is Mama in Indië veel chiquer gekleed. Ze heeft nooit zo'n gezellige schort voor als Moe! Waar Moe aan het werk moet, gaat Ma even rusten. Waar Moe met de handen in het sop achter de wastobbe staat, maakt Mama een lijst voor de wasman!

Nee, dan heeft Jetses meer werk gehad aan de Indische versie. Van zijn oude Ot en Sien-prenten heeft hij er maar weinig kunnen gebruiken. En dan te bedenken dat hij, evenals Ligthart en Scheepstra trouwens, nooit in Indië is geweest. Hij heeft zich grondig georiënteerd in het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam. Daar verbleef hij veertien dagen bij de tentoonstelling "Entos", waar een volledig Indisch erf was ingericht, met hoofd- en bijgebouwen, met de hele entourage van djongos, baboes en kokkie's in inheemse kleding. Ook at hij er mee aan de Indische rijsttafel. Hij kreeg van de uitgeverij veel foto's en nam zelfs enige tijd jonge mensen uit Indië in huis. Zo bespaarde de uitgever

zich de kosten om Jetses naar Indië te laten reizen!

Ook de boekjes over Pim en Mien, die hier al in een "beter" milieu speelden, werden verindischt. (Het poppenwagentje van Mien in Holland is in Indië de

poppenwagen van Sien.) Maar deze boekjes zijn nooit in Nederland uitgekomen. Het was erg interessant om de Nederlandse en de Indische Ot en Sien naast elkaar op tafel te hebben en bladzij voor bladzij te vergelijken.

Ams houdt van Indië

Ams houdt van Indië, door J.M. van der Marle-Hubregts. Een aardig Indisch jeugdboek over een Nederlands gezin dat in Semarang woont in het vooroorlogse Nederlands-Indië. Het gezin bestaat uit: vader, moeder, Wim, hoofdpersoon Ams, Bas, baby Ineke en zes(!) huisbedienden. De auteur beschrijft nauwkeurig hoe het toeging in zo'n Hollands-Indisch huishouden. Er staat zelfs een plattegrond van een Indisch huis in het boek.

„Ik ben toch hier geboren. Ik houd van de bergen en van de mensen hier!”

De omgang met het Indische personeel kost Ams' moeder grote moeite. Aanvankelijk weigert ze dan ook een baboe te nemen, maar ze ziet al snel in dat zo iets niet haalbaar is. Haar in Indië opgegroeide kinderen weten beter met het personeel om te springen dan hun moeder. Ams houdt echt van "haar" Indië, maar kan moeilijk tegen het klimaat. Ze heeft last van malaria-aanvallen en voelt zich vaak niet goed. Toch kunnen haar ouders het niet over hun hart verkrijgen Ams tijdens hun laatste verlof achter te laten in Nederland, wat veel Nederlands-Indische mensen destijds wel deden. Er wordt ook nog een vakantie beschreven in de prachtige Indische natuur rond de Meraboe, waar de kinderen allerlei spannende avonturen beleven.

Liet Hoytink

Gered door Johan Fabricius

Een interview met mevrouw Bree-Loen.

Mevrouw Bree en haar man bezochten een paar maanden geleden onze bibliotheek. Beiden zijn liefhebbers van oude kinderboeken en ieder heeft zo z'n eigen verzamelingen, waarvoor ze in onze verkoopkast nog aanvullingen hoopten te vinden. Meneer zoekt boeken van o.a. Chr. van Abcoude, Johan Kieviet en A.M. de Jong en mevrouw is op zoek naar boeken van Johan Fabricius. Ze vertelt dat de reden van haar belangstelling voor deze schrijver voortkomt uit het feit dat ze haar leven aan hem heeft te danken! Mede omdat ikzelf ook een liefhebber van de boeken van Fabricius ben, vooral van de verhalen die in Indië spelen, is mijn nieuwsgierigheid geprikkeld. Ik vraag haar telefoonnummer om een afspraak te maken voor een stukje in het StOKpaardje.

De familie Bree woont even buiten Warnsveld. Het paadje naar de voordeur is duidelijk niet platgelopen en op mijn bellen wordt ik dan ook via de achterdeur open gedaan, tekenend voor de gemoedelijkheid van het buitenleven en voor de gastvrijheid en openheid van de geïnterviewde. Binnen vallen meteen de voorwerpen op die wijzen op een band met Indië; wajangpoppen, houtsnijwerk, e.d. en ook etsen van schepen en havengezichten. In de gang een prachtige verzameling oude kinderboeken.

Mevrouw Bree begint haar verhaal met te vertellen dat ze half Indisch is; haar vader was Indisch en haar moeder Nederlandse. Ze ontmoetten elkaar toen hij in Holland studeerde. In de crisistijd gingen ze naar Nederlands-Indië, omdat er in Nederland moeilijk werk was te vinden. Zij trouwden in Depok bij Buitenzorg, waar zijn vader woonde.

Mevrouw Bree vertelt:

Ze kregen drie kinderen, waarvan ik, de middelste, in 1939 in Bandoeng werd geboren. Het werd oorlog en mijn moeder kwam in een Jappenkamp in Buitenzorg terecht, terwijl mijn vader krijgsgevangene werd in Batavia. Moeder moest echter met de kinderen het kamp uit, omdat ze steeds opkwam voor een oud ziek vrouwtje. We kregen huisarrest in Depok.

Na de oorlog gingen we elke dag naar het station om te zien of vader al vrij kwam, maar deze moest nu in het kamp blijven onder "bescherming" van de Japanners tegen de inlandse vrijheidsstrijders.

Gruweldaden

In Depok was het rumoerig en er werd veel gerampokt (geplunderd door gewapende mannen). Men had het juist op deze plaats voorzien omdat het een soort christelijke enclave was. Het werd zo erg dat moeder met ons kinderen het bamboebos achter het huis in vluchtte. 's Nachts gingen we weer terug naar het huis, samen met een vriendin van moeder en haar vijf kinderen. We moesten heel zachtjes doen, want de rampokkers zaten in de voortuin. Met bij elkaar acht kinderen een hele opgave! Ik was toen zes jaar, maar ik herinner het me nog goed. De volgende dag vluchtten we

weer het bos in en toen zagen we dat de rampokkers mensen onthoofdden en met de koppen voetbalden! Het is dat ik het verhaal al veel vaker heb verteld, anders kon ik dat nu niet zomaar.

Moeder dacht dat het misschien verstandiger was om zich over te geven aan de rebellen. We werden opgesloten in het gemeentehuis van Depok, met elfhonderd andere vrouwen en kinderen! We bleven daar drie dagen bijna zonder eten en drinken. Moeder was verpleegster en had al gauw een hospitaaltje voor de zieken opgezet.

gemeentehuis van Depok

De redding

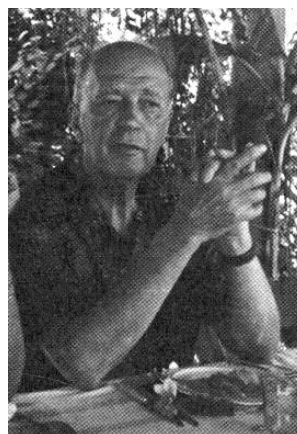
Fabricius was toen oorlogscorrespondent en had gehoord van de toestanden in Depok, waar de "christenhonden" zo werden geteisterd. Met een aantal andere journalisten en een legertje gurkha's ging hij daar poolshoogte nemen. Bijna het hele plaatsje was platgebrand en geplunderd. Toen ze hoorden dat er zoveel vrouwen en kinderen gevangen zaten, hebben ze een deel van de rampokkers weggejaagd, maar ze waren met te weinig om ze helemaal te verdrijven. Toen heeft Fabricius, met gevaar voor eigen leven, versterking gehaald om de mensen te repatriëren. De zieke mensen gingen naar Batavia, de gezonde naar Buitenzorg. Zonder zijn persoonlijk ingrijpen zou het waarschijnlijk slecht met ons zijn afgelopen. Vandaar dat ik zei dat ik mijn leven aan

hem heb te danken!

Johan Fabricius was toen al bekend door zijn boeken, vooral natuurlijk door *De scheepsjongens van Bontekoe*, *Eiko van de Reigershof* en *De wondere avonturen van Arretje Nof*. Voor volwassenen schreef hij o.a. *Het meisje met de blauwe hoed*, *Komedianten trekken voorbij* en *Eiland der demonen*. Zelf is hij ook in Indië geboren (1899) en veel van zijn boeken spelen zich daar af.

Hoe de schrijver het vertelt

Over deze episode in Depok schreef hij in het boek *Hoe ik Indië terugvond*. Daaruit blijkt ook hoe onderkoeld mevrouw Bree de situatie heeft verteld. De vrouwen en kinderen die in de Depokse Politiekazerne zaten opgesloten, hebben er bijna een week onder doodsbedreiging en in een verstikkende atmosfeer geleefd. Ze waren uitgehongerd en sommigen half gek van angst. Ook in *Een wereld in beroering*, het vervolg op *Mijn huis staat achter de kim*, waarin hij zijn herinneringen beschrijft, maakt hij gewag van bovenstaande feiten. In *Een reis door het nieuwe Indonesië* gaat hij terug om onder meer Depok te bezoeken.

Johan Fabricius

In 1951 kwam het gezin Loen, herenigd en inmiddels vijf kinderen tellend, definitief terug naar Nederland.

Lot van den Akker

Niet terugkijken, toch teruggezien

Ik heb er nooit zoveel mee gehad: terugkijken op die paar jaar van mijn jeugd die ik in Indonesië heb doorgebracht. Begin jaren '50 kon mijn vader ernaartoe voor zijn werk. Mijn moeder, al jaren nieuwsgierig gemaakt door de prachtige verhalen van haar "Indische" tante, kon bijna niet wachten om haar koffers te pakken. Al voor vertrek uit Amsterdam leerde ze haar eerste woorden Maleis, om maar zo goed mogelijk voorbereid te zijn. Nee, nogmaals, ontzettend leuke tijd hoor, maar dat was dat.....

Totdat ik een boek uit de collectie van StOK mee naar huis nam en in één adem uitlas:

Tussen Sawahs en bergen van C.H. Sevenhuysen-Verhoeff. M'n hele jeugd kwam als....tja, nou ja dus, als een boek voorbij. Van de klaslokalen van de lagere school, met de openslaande deuren naar de galerij buiten, tot en met het mandiën* en rusten 's middags. De pannenkoekjes die je zelf op je poppenfornuisje had gebakken om ze vervolgens uit te delen aan de djongos en de baboe. Lekker of niet, de njonja had ze gebakken, dus "zó lekker.....". De uitstapjes naar de bergen en de thee- of rubberondernemingen van een bevriende relatie van vader. Kortom, het onbezorgde leven van een kind in het Indië van die tijd.

De gedachte dringt zich trouwens op, het malle idee, dat wij Nederlanders kennelijk allemaal hetzelfde deden. En als al die kleine *Hollandsche* meisjes pannenkoekjes bakten en uitdeelden.....mijn hemel, wat een berg moeten er dan in die jaren gegeten zijn!

Ook al is dit boek ouder dan ik en al kunnen het dus strikt genomen nooit exact mijn herinneringen zijn, het laat wel zien hoe weinig er jarenlang veranderde in de relatie tussen de Nederlandse en de Indonesische bevolking. Een prachtig zoet tijdsbeeld, maar of dat voor beide partijen even "zoet" is geweest, ik betwijfel het!

* baden

Flos van der Vliet

Wim ter Horst en zijn vriend Sarip

Wim ter Horst en zijn vriend Sarip, door Gerda C. van der Horst-van Doorn. Dit boek speelt duidelijk in "tempo doeloe". Hoofdpersoon Wim is een hbs-er uit Batavia, waar hij met zijn ouders en zusje woont. Hij is in Nederland geboren en al snel verhuisd naar Indië, dat hij ook als "zijn" land beschouwt. Op een dag wordt Sarip als katjong* bij de familie aangenomen. Wim ziet in hem een ideaal speelmakkertje, maar zijn moeder is het daar absoluut niet mee eens. Desondanks groeit er een zekere vriendschap tussen beide jongens. Wim probeert Sarip zelfs te leren lezen, maar dat valt hem erg tegen en hij stopt er snel mee. Soms begrijpt Wim niets van de ondoorgroendelijke Sarip en deze, omgekeerd, niets van "sinjo Oeim", zoals hij Wim noemt. Als Wim aan het eind van het boek naar Holland gaat om daar zijn HBS af te maken en daarna te gaan studeren blijkt de vriendschap bij beiden toch dieper te zitten dan eerst leek. Wim is dan ook vast van plan om na zijn studie voor dokter terug te keren naar "zijn" land en dan Sarip weer op te zoeken.

*halfwas hulp

Liet Hoitink

Via Oeroeg naar Zutphen

Over Indische (jeugd)boeken

Het themanummer Indische jeugdboeken valt min of meer samen met het jaarlijkse evenement Nederland Leest van de Stichting CPNB. Nog maar kort geleden kon heel Nederland, mits lid van de openbare bibliotheek, een gratis *Oeroeg* afhalen. *Oeroeg* is onmiskenbaar een Indisch boek, d.w.z. dat het verhaal zich volledig of grotendeels in voormalig Nederlands-Indië afspeelt. In de jaren '50 en '60 prijkte het boek op de examenlijst van veel middelbare scholieren. En wie weet maakt het de komende jaren een come-back, want ook voor de leerlingen van nu, zij het uit de hoogste klassen, is het nog actueel en goed leesbaar.

Is *Oeroeg* daarmee een jeugdboek? Nee, daarvoor is het te zeer vanuit de optiek van volwassenen geschreven. Bovendien is het te literair. Sluiten jeugdboek en literair elkaar dan uit? Tja, zegt u het maar - lees: schrijft u het ons maar!

Nòg een echt Indisch boek: *De strijd in het regenwoud*, uit 2007, van Robin Raven. Een alternatieve *Oeroeg*, waarover een recensent schreef: "Hella Haasse schreef *Oeroeg* voor volwassenen, Robin Raven zijn boek voor de jeugd".

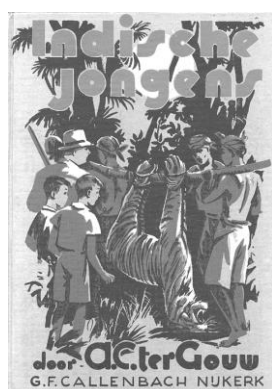
Oeroeg noch *Strijd in het Regenwoud*, komen voor in de collectie van StOK. Het ene is te literair en geen jeugdboek, het andere te recent. De O van StOK staat immers voor "oud" en onze boeken zijn al oud, als ze voor circa 1975 uitgegeven zijn, vòòr het ISBN-tijdperk dus.

Voor welke boeken moeten we dan wèl naar Zutphen? Voor oude Indische jeugdboeken.

Op een lijst die in voorbereiding is kunnen moeiteloos honderd titels geplaatst worden. Als we bedenken dat een naslagwerk op het gebied van Indische jeugdliteratuur* er ruim duizend geeft, dan mag je zeggen dat het oude pand aan de Zutphense Laarstraat een groot aantal Indische boeken in huis heeft. Opmerkelijk in dit werk is dat er ook titels zijn opgenomen die niet of nauwelijks in Indië spelen. In dat geval is er wel sprake van een typisch Indisch karakter dan wel dito thema. Bovengenoemde definitie van Indische boeken dient in ieder geval gewijzigd, c.q. uitgebreid!

* *Indische jeugdliteratuur*, Dorothée Buur, KITLV Leiden, 1992

Bram van IJperen

in

De Almense Mölle

vindt u :

Galerie De Blauwe Deur.

Een kunstgalerie, die het hele jaar door schilderijen, tekeningen, beelden en fotografie exposeert.

De galerie is geopend op woensdag 10.00-17.00, op donderdag en vrijdag 14.00-17.00 (van november tot half maart gesloten op do & vrij), de eerste zondag van de maand en het eerste weekend van de maand op zaterdag en zondag 12.00-17.00.
Kom gerust eens een kijkje nemen.

www.blauwedeur.nl

Werkelijk een pareltje is *Tineke*, door G. v.d. Horst-van Doorn, Van Goor, 1920. De band uitgevoerd in zachtbruin en blauw, een prettige bladspiegel met puntjes en horizontale lijnen, en bovenal ragfijn geïllustreerd door Sijtje Aafjes.

Plaats van handeling is Java, waar Tineke's vader administrateur is op een theeplantage. Op jonge leeftijd verliest ze haar "moedertje". Cholera! De eerste van de drie ziektes in het boek. Een schooljuf zou ernstig ziek worden. Typhus! Tineke zelf onderging een blindedarmoperatie. In het ziekenhuis werd ze toen verpleegd door Jane, haar latere stiefmoeder. Ook zou Tineke nog een halfbroertje krijgen. Veel lief en leed dus in dit sfeervolle verhaal, zich afspelend in een prettig beschaafd milieu, tegen het decor van een geurend en kleurend Indisch landschap. Ook veel schoolleven.

Tineke zit op het pens(ionnaat) in Batavia, ver van huis, waar zij geschiedenis krijgt over Daendels, de gouverneur-generaal die de grote Postweg op Java liet aanleggen. Ze haalt er kwajongensstreken uit en heel krengerig pest ze een lerares. Veel taal ook. In een *deeleman* (rijtuigje) reden ze door het donkere Batavia, op weg naar het (kinder)bal. *Changer* kende ik wel, *engager* niet (weer ten dans vragen, denk ik). En we leren ook dat een *dingsigheidje* gewoon een "ding" is en dat een schattig kindje een *prul* genoemd wordt. Verder heel veel Maleis. Nooit geweten dat soesah Maleis was. En poëzie niet te vergeten, o.a een gedicht van Marie Boddaert en een Frans minneliedje, afkomstig van vier heren die de nachtrust op het "pens" komen verstoren. Opvallend, dit inkijkje in de buitenwereld vanuit de beschermde kinderwereld!

---- Weet u dat het woord *deeleman* een eponiem is? Zo genoemd naar uitvinder Ir. Deleman. Andere eponiemen: kiekje (fotograaf Kiek), wybertje (dokter Wybert), fröbelen (pedagoog Fröbel) en guillotine (dokter Guillotin).

Bram van IJperen

"Onder een nostalgische lamp kunt u aan een nostalgische tafel onze nostalgische boeken inzien."